

Дорогі третьокласники та третьокласниці!

Після чудових літніх канікул ви ступаєте на нову сходинку шкільного життя. Перед вами відкриються досі не знані таємниці світу, ви краще пізнаєте себе та своїх однолітків, навчитеся творити щось нове й цікаве. Ця книжка — своєрідний путівник у вашій мандрівці. Вона покаже і підкаже, допоможе знайти нових друзів і подруг, адже літературні герої дуже часто стають друзями та порадниками на все життя. Та найголовніше — ваше щире бажання творити й розширювати обрії ваших світів. Щасливої подорожі!

ДЯКУЄМО ЛІТУ ЗА ЩАСЛИВІ ДНІ

МИ ЗНОВУ СТІЛИСЯ У ШКОЛІ

Ми знову стрілися у школі!
Привіт, наш дружний третій клас!
Як добре всім нам в ріднім колі,
хоч літо так любило нас!

І ми любили щедре літо:
воно із нами мандрувало,
водило нас по всьому світу
та щирих друзів дарувало.

А ще — це літо вмiло гратись,
на морі і в ставі купатись,
книжки захоплено читати
і сонцем всіх нас зігрівати!

Марія Чумарна

 А що вмiло твоє літо? Що воно тобі подарувало?
Розкажи, як ти провів (провела) своє літо.

Розглянь картину Володимира Орловського. Чи відображає вона тепло і світло літнього дня? Розкажи, що на ній зображено.

*Володимир
Орловський.
Літній день*

 Серед усього прочитаного та побаченого влітку яка книжка чи мультфільм сподобались тобі понад усе? Поділися своїми враженнями з друзями.

СОНЦЕ, СОНЕЧКО ТА СОНЯШНИК

Починався літній день. На листі дерев переливалися всіма барвами веселки крапельки роси. Співали птахи, тягнулися квіти до Сонця, а над ними басовито гудів **Джміль**:

— **Ж-ж-жарко...**

Йому і справді було жарко.

— **Ж-ж-жорстоке** Сонце, ж-ж-жорстоке.

Почуло Сонце та й каже:

— Кожен день я проміння на землю посилаю, щоб черешні скоріше дозрівали, щоб пташки співали, щоб діти смаглявими ставали, а він... він мене жорстоким назвав.

Образилося Сонце та й сховалося за хмарку. Похмуро на світі стало, квіти пелюстки згорнули, птахи замовкли, мурахи входи та виходи своїх домівок закривати почали.

— Що робити? Що робити? Як без Сонечка нам жити? — зашепотіли дерева.

— Я тут, ось я, — сказав хтось тоненьким голоском, і всі побачили маленького червонокрилого жучка, якого і справді звали Сонечком.

— А ти можеш землю зігрівати? — спитали Дерева.

— Ні.

— А зробити так, щоб черешні доспіли? І щоб діти засмагли?

— Ні, не **мо-жу**... — зітхнуло Сонечко. — Я тільки попелиць знищую, черв'яків, кліщиків павутинних та інших дрібних шкідників.

— І за це тобі, Сонечко, спасибі, — вклонилися Дерева і знов зашепотіли: — Що робити? Що робити? Як без Сонечка жити?

— Може, я зумію вам допомогти? — запитав Соняшник. Він теж був на Сонце схожий: кругла голівка у **жовтогарячих** променях.

— А ти можеш землю зігрівати? Зробити так, щоб черешні поспіли та діти засмагли?

— Я теж всього цього не вмію, — тихо промовив Соняшник, — я тільки насінням людей годую.

— Це добра справа. І за це тобі дякуємо, — відповіли Дерева.

А Джміль знову гуде і гуде.

— **Ж-ж-жаль**, квіти пелюстки згорнули, ж-ж-жаль.

— Жаль! — обурилися Дерева. — А хто Сонце образив, хто його жорстоким назвав? Все ти, все ти, Джмелю!

Вони так розхвилювалися, так розгойдалися, аж вітер здійнявся. Злякався Джміль, почав у Сонця пробачення просити:

— **Ж-ж-жити** без тебе не можна, пробач мені, пробач!!!

Виглянуло Сонце з-за хмарки, усміхнулося привітно. Зраділи дерева, пташки защебетали, квіточки розкрилися, а джміль над ними гудів:

— Ж-ж-жарко.., але не дуже, не **дуже**...

Ірина Прокопенко

Чи сподобався тобі прочитаний текст? Чому? Чи можна назвати його оповіданням? Чим, на твою думку, відрізняється оповідання від казки?

Як ти гадаєш, що у цьому тексті є *правдивим*, а що — *вигаданим*?

Чи нагадує тобі Джміль своєю поведінкою деяких людей? Спробуй описати характер осіб, які часто виявляють невдоволення усім довкола, як і Джміль.

Зверни увагу на виділені в тексті слова. Що в них особливого? Чи відповідають вони «характеру» літа? Яке з цих слів, на твою думку, найважливіше за змістом?

Яку основну думку хотіла донести нам письменниця? Чого навчає нас ця історія?

Розглянь картину Сергія Васильківського. Усно опиши, що на ній зображено.

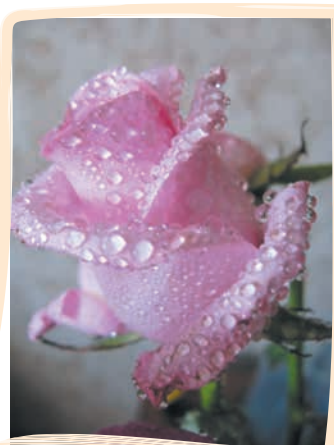
Сергій Васильківський. Річка в полудень

Послухай пісні про літо. Який настрій у тебе вони викликають?

КРАПЛИНА РОСИ

Рано-вранці на квітці троянди прокинулась Краплина роси.

«Як я тут опинилась? — думає Краплина. — Увечері я була високо в небі».

І захотілось їй знову в небо.

Пригріло Сонечко. Випарувалась Краплина, піднялась високо-високо у блакитне небо, до самого Сонечка.

А там тисячі інших краплинок. Зібрались усі в чорну хмару і задурили Сонечко.

— Чого це ви заховали мене від людей? — розгнівалось Сонечко.

І послало на хмару вогненну стрілу.

Вдарила вогненна стріла, загримів грім. Злякалася чорна хмара й розсипалась. Пішов дощ. Упала Краплина на землю.

— Дякую тобі, Краплино, — промовила Земля. — Я так скучила за тобою...

Василь Сухомлинський

Чи можна назвати прочитаний текст оповіданням? А казкою? Чи байкою?

Як ти гадаєш, Сонечко справді гнівається на когось? Що ти знаєш про блискавку та грім?

ЗАВДАННЯ НА ВИБІР

За прочитаними текстами, прослуханими піснями та переглянутими малюнками спробуй визначити, як можна створювати образи природи з допомогою слова, малювання та співу.

1. «Намалюй портрет» літа словами.
2. Створи образ літа малюнком і словами.
3. Склади пісеньку про літо.

МАНДРУЄМО УКРАЇНОЮ

Літо — найкращий час для мандрівок по різних цікавих місцях нашої України. У нас є гори, степи, ліси, мальовничі ріки та озера.

Поділися враженнями про визначні місця, в яких ти побував (побувала). Розкажи цікаві історії, які тобі довелось почути чи прочитати.

Можливо, помріяти та пофантазувати тобі допоможе перегляд мультсеріалу «Моя країна — Україна».

ХТО ДНІ СТЕР?

Про одну з найкрасивіших рік України — Дністер розповідають легенду: начебто колись люди позначали на прибережному піску рисочками прожиті дні. Це був своєрідний «календар» природи. Але раптом вода у ріці піднялась — і... стерла дні.

Чи віриш ти в таке походження назви ріки? Чому, на твою думку, виникають легенди?

КИЙ, ЩО ЗАСНУВАВ КИЇВ

Давньоукраїнська легенда розповідає, що нашу столицю, одне з найкрасивіших міст світу, колись заснували брати Кий, Щек, Хорив та їхня сестриця Либідь. На честь найстаршого брата місто на Дніпрі назвали Києвом.

Дністер

Пам'ятник засновникам Києва.
Скульптор Василь Бородай

Розділіться на три групи. *Перша* буде готувати розповіді та фотопрезентації про подорожі Україною, *друга* ознайомлюватиме з цікавим відпочинком за кордоном, а *третья* проведе «екскурсію» для гостей місцями та околицями свого міста чи села. Для презентацій можна використати казки, легенди, перекази, фото і відеодемонстрації, пісні та розповіді про видатних людей свого краю.

Легенда — народне оповідання про якісь події чи життя людей з елементами казковості, фантастики.

Пригадай, що таке акровірш.

Прочитай текст акровірша і доповни його.

ЛІТО

Акровірш

Люблю я ...

І щиро дякую за

Тепло і радість,

Отак би завжди

Чи подобаються тобі вірші? Чим, на твою думку, вони відрізняються від звичайного тексту-розповіді?

ЗАВДАННЯ НА ВИБІР

1. Склади усну розповідь про свої літні канікули.
2. Напиши коротку розповідь чи оповідання про цікаву пригоду, яка трапилася з тобою влітку.
3. Придумай казку, вірш або акровірш про літо.

ОСІНЬ СВІТ ПОЗОЛОТИЛА

ЯК ШВИДКО ЛІТО ПРОМИНУЛО

Як швидко літо проминуло!
Прийшла осіння пора.
Немов на крилах полинуло
кохане літечко з двора!..
Садок марніє потихеньку,
пожовклі падають листки,
вітрець не віє вже тепленько, —
жене понурії хмарки.
Посох горошок на городі,
мачок вже цвіт давно згубив,
високий соняшник на грядці
журливо голову схилив.

Олена Пчілка

Прочитай уважно вірш. Про які осінні квіти згадала поетеса? А які квіти ще продовжують цвісти в наших садах та на клумбах?

Який настрій викликає в тебе цей вірш?

КАЗКОВА ОСІНЬ СВІТ ПОЗОЛОТИЛА

Казкова осінь світ позолотила —
тремтять листочки жовті на вітрах...
А в небі тріпотять пташині крила,
бо зимувати їм в чужих краях.
В чужих краях, де не тріщать морози,
де вдосталь їжі, сонця, теплоти...
Чому ж пташина утирає сльози,
як відлітає у чужі світи?

Марія Іваненко

А чи знаєш ти, які птахи першими відлітають у вирій?
Назви пташок, що зимуватимуть поряд з нами.
Чому в народі зозулю називають ключницею вирію?

Що таке *вирій*? Придумай усну розповідь про життя пташок на чужині.

Чому птахи завжди повертаються в Україну з чужих теплих країв? Поміркуй.

ВСЕСВІТНІЙ ДЕНЬ ЖУРАВЛЯ

10 вересня наша планета відзначає Всесвітній день журавля. Предки цих красивих птахів з'явилися ще за часів динозаврів, близько 40–60 мільйонів років тому. Батьківщиною журавлів вважається Північна Америка, звідки вони мігрували спочатку в Азію, а звідти в Африку і Австралію. Всього в світі налічують 15 видів журавлів. Тепер вони поширені по всій земній кулі, окрім Антарктиди та Південної Америки. Головні місця зимівлі журавлів — Іран і захід Індії.

Послухай пісню «Летять у вирій журавлі». Який настрої навиває ця мелодія?

Розглянь картини «Відлітають журавлі» та «Осінній пейзаж». Що в них спільного? Чим відрізняються?

Семен Недашківський.
Відлітають журавлі

Микола Глущенко.
Осінній пейзаж

ПАХНЕ ЛІС ОСІННІЙ

Пахне ліс осінній гіркуватим димом,
що приніс з собою вітерець із поля.
Стали, мов у казці, раптом золотими
липи і берези, буки і тополя.

Сушить хтось на сонці павутин шнурочки.
Розсипає терен ягоди синенькі.
Мов курчата жовті до рудої квочки —
до пенька старого туляться опеньки.

Мирослава Кулик

Чим ще, на твою думку, пахне ліс восени?
Які слова вжито в переносному значенні? З якою метою?
Знайди у вірші порівняння.

ВОНА ЛЮБИЛА СВІТ ЖИВИМ

На Полтавщині колись жила проста селянка, яка любила живу природу і малювала її так, як ніхто у світі. Ця геніальна художниця прославила нашу Україну в усіх краях.

Катерина Білокур

Розглянь картини Катерини Білокур. Чи передають вони трішки сумовитий настрій осені?

Катерина Білокур.
Багрянець осені

Катерина Білокур.
Дари осені

Назви плоди, зображені на картині «Дари осені». Які вони на вигляд і смак? Яких плодів осіннього саду чи поля нема на картині?

ЧИ ЗНАЄШ ТИ, ЩО...

27 вересня, на свято Здвиження, всі вужі, гадюки, жаби та жуки ховаються під землю у свої нори на всю зиму. Перелітні птахи з цього часу вже покидають рідну землю.

ЗМІСТ

ДЯКУЄМО ЛІТУ ЗА ЩАСЛИВІ ДНІ	4
Ми знову стрілися у школі. <i>Марія Чумарна</i>	4
Сонце, сонечко та соняшник. <i>Ірина Прокопенко</i>	5
Краплина роси. <i>Василь Сухомлинський</i>	8
Мандруємо Україною	9
Хто дні стер?	9
Кий, що заснував Київ	9
Літо. <i>Акровірш</i>	10
ОСІНЬ СВІТ ПОЗОЛОТИЛА	11
Як швидко літо проминуло. <i>Олена Пчілка</i>	11
Казкова осінь світ позолотила. <i>Марія Іваненко</i>	11
Всесвітній день журавля	12
Пахне ліс осінній. <i>Мирослава Кулик</i>	13
Вона любила світ живим	13
Здвиження. <i>Легенда. За Василем Скуратівським</i>	14
Коник-стрибунець. <i>Байка. Леонід Глібов</i>	15
Дуже різні мурахи. <i>За матеріалами «Вікіпедії»</i>	16
Хто це? <i>Марія Іваненко</i>	18
Народні прикмети	18
СЛОВО ТВОРИТЬ І ГОВОРИТЬ	19
Коли народилося слово	19
Дерево мови. <i>Марія Чумарна</i>	20
«Запашна, співуча, милозвучна...». <i>Олесь Гончар</i>	20
Казка — матінка мови	21
Як нема без зірок небозводу. <i>Володимир Забаштанський</i>	22
Слово. <i>Павло Тичина</i>	22
«Тук-тук!» <i>Марія Іваненко</i>	23
Вірші-загадки. <i>Марія Чумарна</i>	24
КАЗКА КАЗОК	25
Чарівний клубок. <i>Марія Чумарна</i>	25
З уст і до серця	25
Красносвіт. <i>Українська народна казка</i>	26
Ключі до таємниць	30
Вуйко Йой і Лишиня. <i>Уривки. Галина Малик</i>	31
ЧИ Є У КНИГИ ДЕНЬ НАРОДЖЕННЯ	40
Малюнкове письмо	40
Листи-подарунки	41
Перші писані тексти та книги	42
Перші друковані книги	45
БАЙКА-РОЗПОВІДАЙКА	47
Що таке байка?	47
Про дружбу. <i>Байка</i>	47
Як миша віддячила левові. <i>Байка</i>	48
Цікаве про левів. <i>З енциклопедії</i>	49
Королик і ведмідь. <i>Байка. Іван Франко</i>	51
ЩО ЄДНАЄ СВІТ	57
Дивовижна дружба. <i>Олександр Копиленко</i>	57
Про друзів і дружбу	59

Прислів'я	59
Притча про дружбу	59
НА ПОРОЗІ — РІК НОВИЙ	61
Третій сніг. <i>Уривок. Іван Андрусак.</i>	61
Зустріч з Миколаєм. <i>Віра Паронова</i>	63
Подарунок від святого Миколая. <i>Казка. За Юлією Хандожинською</i>	64
Хто танцює на морозі. <i>Марія Іваненко.</i>	68
Дива Нового року	69
Коза. <i>Новорічна гра</i>	69
Новорічне віншування	71
РІЗДВЯНІ ВІЗЕРУНКИ	72
Ніжна-білосніжна. <i>Марія Іваненко</i>	72
Колядка. <i>Катерина Перелісна</i>	73
Зимові розваги	73
Різдво на хуторі. <i>Галина Пагутяк</i>	74
ЗИМІВЛЯ ПРИРОДИ	81
Коли засинає земля. <i>Наталя Гивель</i>	81
Загадки	81
Колиска серед снігу. <i>За Анатолієм Давидовим</i>	81
Друга в скруті пізнаєш. <i>Казка. Мирослава Чорна</i>	83
Птахи взимку. <i>Журнал «Птах»</i>	86
Синиця. <i>Дмитро Павличко</i>	88
Народні прикмети	89
НАТОМИЛАСЬ ЗИМА.	90
Літо Зиму доглядає. <i>Легенда</i>	90
Зима з Літом зустрічається	91
Стрітєння. <i>За Олексою Воропаєм.</i>	91
Народні прикмети	93
Вона була українкою	94
До діточок. <i>Олена Пчілка</i>	94
Тішся, дитино. <i>Леся Українка</i>	95
Була весна. <i>Леся Українка</i>	96
В Країні Сонячних Зайчиків. <i>Уривки. Всеволод Нестайко.</i>	96
А ВЖЕ ВЕСНА СКРЕСЛА	104
Розлилися води. <i>Веснянка</i>	104
Чому він Чумацький?	105
Задивлений у небо	107
Чорний шлях. <i>Уривок з повісті «Тарасові шляхи». Оксана Іваненко</i>	108
Малий Віз. <i>Казка. Оксана Сенатович</i>	114
Гостинець з дороги. <i>Притча</i>	117
ЛЕТІТЬ ДОДОМУ, ПТАШЕНЯТА!	118
Пташок викликаю з далекого краю	118
Жайворонки. <i>Легенда</i>	119
Коли хто спить? <i>П'єса на дві дії. Марія Чумарна</i>	120
Джміль. <i>Дмитро Павличко.</i>	125
ВЕЛИКОДНЯ ПИСАНКА	126
Ой, весно, весно, днем красна. <i>Василь Скуратівський</i>	126
Писанка. <i>Надія Гуменюк</i>	128
Квіткові сни. <i>Анатолій Костецький.</i>	129
Дрібний дощик. <i>Оповідання. Юрій Ярмиш.</i>	129
Пісенька весняної води. <i>Леся Українка</i>	130

Грім. <i>Микола Вінграновський</i>	131
Пригоди Цибуліно. <i>Уривок. Джанні Родарі</i>	132
ДЕНЬ НА ЛІТО ПОВЕРТАЄ	142
Уроки природи	142
Як важливо бути терплячим	142
Цікавинка	143
Крила матері. <i>Василь Сухомлинський</i>	144
Материнська любов. <i>Українська народна казка.</i> <i>Записав Василь Зінчук</i>	146
Мамин день у календарі	147
Хустка. <i>Галина Малик</i>	148
Вишиванка. <i>Вадим Крищенко</i>	148
Теплий віршик для мами. <i>Олександр Дерманський</i>	149
Найбільше я хочу... <i>Микола Сингаївський</i>	149
Горнятко меду. <i>Казка. Марія Пономаренко</i>	150
Все починається з мами. <i>Анатолій Костецький</i>	154
Моя свята земля. <i>Марія Чумарна</i>	154
Україна. <i>Надія Гуменюк</i>	155
Літній ранок. <i>Леся Пронь</i>	155
Літо. <i>Акрівірш</i>	156
Народні прислів'я про силу слова	156
Відгадки до загадок	156

У підручнику використані такі інтернет-джерела:

1. <https://xn----7sbnbacaxoeehuadjsh3b6fzj4f.xn--j1amh/animals/dzhmil.html> (с. 6)
2. <https://korali.info/ukrainci-svitovoi-slavi/mikola-gluszenko.html> (с. 12)
3. <https://etnoxata.com.ua/statti/traditsiji/kviti-katerini-bilokur/> (с. 13, 21)
4. <https://www.pinterest.com/pin/552605816761439507/> (с. 21)
5. <http://web.archive.org/web/20200417135452/http://vsviti.com.ua/collections/12342> (с. 40)
6. http://web.archive.org/web/20200417140243/https://aminoapps.com/c/knizhnyi-klub/page/blog/istoriia-proiskhozhdeniia-knig/8BmR_nbLImurGNNjV0jVRKgpvQW07r8283M (с. 43, 46)
7. <http://web.archive.org/web/20200417140831/http://www.prostir.museum.ua/post/29246> (с. 44)
8. <http://web.archive.org/web/20200417183031/https://rue.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D0%BA> (с. 51)
9. <http://web.archive.org/web/20200417183400/https://kaifolog.ru/pozitiv/6036-druzha-zhivotnyh-55-foto.html> (с. 58)
10. <https://www.pinterest.com/pin/159737118013438609/> (с. 73, 80)
11. <http://web.archive.org/web/20200417183802/http://seaman-sea.ru/gidrometeorologiya/765-rosa-i-inej.html> (с. 81)
12. <http://web.archive.org/web/20200417184126/http://goodhouse.com.ua/poradi/11508-yaka-ptax-vivodit-ptashenyat-vzimku-chomu-klesty-buduyut-gnizda-i-vivodyat-svoix-ptashenyat-vzimku-v-lyutomu.html> (с. 82)
13. <http://web.archive.org/web/20200417184436/http://idkontakt.ru/news/gorod/3032/> (с. 84)
14. <http://web.archive.org/web/20200417184706/https://ua.korrespondent.net/showbiz/culture/4069052-lesia-ukrainka-henialna-dochka-ukrainskoho-narodu> (с. 94)
15. <http://web.archive.org/web/20200417184841/https://kpi.ua/1136-9> (с. 96)
16. <http://web.archive.org/web/20200417185019/https://levkonoe.dreamwidth.org/8365941.html?style=site> (с. 106)
17. <http://web.archive.org/web/20200417185257/https://vsdn.ru/museum/catalogue/exhibit8723.htm> (с. 108)
18. <http://web.archive.org/web/20200417185539/https://vseosvita.ua/library/t-sevchenko-za-soncem-hmaronka-plive-kartini-dovkolisnogo-svitu-prirodi-v-poezii-t-sevchenka-111611.html> (с. 110)
19. <http://web.archive.org/web/20200417185907/https://pronedra.ru/narodnyj-prazdnik-soroki-ili-zhavonki-otmechaetsya-22-marta-460755.html> (с. 118)
20. <http://web.archive.org/web/20200417190250/https://www.wikiart.org/uk/mariya-primachenko/golubka-raspustila-krila-khoche-na-zemli-mira-1982> (с. 124)
21. http://web.archive.org/web/20200417190550/http://www.vv.ru/forum_gallery/original_view.php?id=29661&tid=1 (с. 145)
22. <http://web.archive.org/web/20200417190710/https://wallpapers.99px.ru/wallpapers/139956/> (с. 147)